

Я грав з самого дитинства. Мама водила мене в кіно з трьох-чотирьох років. Удень вона виконувала якусь дрібну роботу чи працювала на заводі, а коли поверталася додому, скласти їй компанію міг тільки син. Тому вона вела мене в кіно, не підозрюючи, що таким чином дарує мені майбутнє. Я негайно захопився спостереженням за акторами на екрані. Я не мав з ким гратися вдома, телевізора в нас ще не було, тож я увесь час обмірковував фільми, які бачив. Пригадував персонажів і по черзі повертав їх до життя у стінах нашої квартири. Я рано подружився з уявою. Іноді примиритися з усамітненням — то справжнє блаженство, особливо для твоїх близьких.

У кіно мама могла сховатись у темряві і ні з ким не ділити свого Сонні-боя. Вона першою прозвала мене так, задовго до того, як усі почали називати мене «Сонні». Це прізвисько вона почула в кіно, у пісні, яку виконував Ел Джолсон¹, що стала дуже популярною. Слова були приблизно такі:

Іди обійму, Сонні-бой.

Трирічне «чому» — Сонні-бой.

Ти й гадки не маєш,

Що серце співає

Одному тобі, Сонні-бой.

Вона вчепилася до мами на багато років, і навіть у 1940-му, коли я народився, вона добре її пам'ятала і співала мені. Я був первістком у батьків, першим онуком дідуса й бабусі. Усі

¹ Американський естрадний співак і актор (1886–1950).

носилися зі мною, як з писаною торбою. Коли я народився, батькові було лише вісімнадцять років, а мамі — на кілька років більше. Зайве й казати, що вони були дуже юні, навіть на ті часи. Мені не виповнилося й двох років, як вони розлучилися. Ми з мамою постійно переїздили з місця на місце. Ми не знали ані стабільності, ані впевненості у завтрашньому дні. Спершу ми мешкали в мебльованих кімнатах у Гарлемі, а потім переїхали на квартиру її батьків на півдні Бронксу. Тато ніяк не підтримував нас. Врешті, суд зобов'язав його сплатити нам п'ять доларів на місяць — якраз щоб заплатити за пансіон у маминих батьків.

Через багато років, коли мені було вже чотирнадцять, мама знову потягла батька до суду й зажадала більше грошей, яких він, за його словами, не мав, і які ми, врешті-решт, так і не отримали. Суддя нечесно вчинив з мамою. Лише через десятки років суди почали визнавати потреби самотніх матерів.

Щоб згадати, коли я був разом і з мамою, і з татом, треба спуститися на самісіньке дно колодязя моїх спогадів — туди, де мені три-чотири роки. Я дивлюся з мамою якийсь фільм на балконі кінотеатру «Дувр» — якусь дорослу мелодраму, — і мама не зводить захопленого погляду з екрана. Я усвідомлюю, що картина не призначена для дітей, але в тому є щось захопливе — сидіти поруч з мамою і ділити з нею час. Я не стежу за сюжетом, моя увага десь деінде. Я дивлюся з балкона вниз, на ряди крісел. Там іде чоловік, він когось шукає. Чоловік вбраний у форму військової поліції, де служив мій батько під час Другої світової.

Схоже, я впізнав його, тому що інстинктивно гукнув: «Тату!» Мама шикнула на мене. Я не розумів, чому.

— Тату! — знову гукнув я.

Вона знову шикнула і пошепки наказала сидіти мовчки. Він шукав маму. Вони посварилися, вона не хотіла його бачити, але я викрив її.

Пригадую, що коли фільм закінчився, ми пішли з мамою й татом темною вулицею, а вивіска кінотеатру «Дувр» потроху розчинялася у темряві за нашими спинами. Батьки тримали мене за руки, я йшов посередині. Бічним зором я бачив на батьковім паску кобуру, а в ній — здоровезний пістолет

з перламутровим рухів'ям. Коли через багато років я гратиму копа у фільмі «Сутичка», мій герой матиме саме такий пістолет. Навіть дитиною я розумів: це сила. Це *небезпека*. А потім тато пішов. Він був на війні і повернувся, але не до нас.

Пізніше, коли я вперше грав на Бродвеї, виставу відвідали мої родичі по батькові. Я був молодий актор-авангардист, зависав у Гринвіч-Вілледжі і поступово пробрався на бродвейські підмостки. Після вистави двійко моїх тіток з дітьми несподівано зупинили мене в коридорі за лаштунками. Вони засипали мене цілунками, обіймали і вітали. Вони були з родини Пачіно, і я зустрічав їх, коли навідувався до бабусі, татової мами, де чомусь завжди соромився.

Ми поговорили, і вони згадали дещо таке, що вразило мене у саме серце. Промайнула фраза «коли ти жив у нас».

— Тобто — коли жив у вас? — перепитав я.

— Не пам'ятаєш, як жив у нас? Ну це й не дивно, Сонні-бой, ти тоді був зовсім маленький, мав десь півтора рочки. Ти жив у дідуса з бабусею, у таткових батьків.

— І довго я в них жив? — спитав я.

Місяців вісім, майже рік — була відповідь.

І раптом усе прояснилося. Мене забрали від мами на вісім місяців, коли тато був на війні. Але не відправили у притулок чи до опікунів, а милосердно віддали кровним родичам — батьковій матері, моїй бабусі, яка була справжнім Божим даром. Я мав у житті чимало рятівників, і вона, певно, стала першою з них.

Я мало не впав, коли це усвідомив. Раптом я побачив двадцять вісім років свого життя в іншому світлі — усі зльоти й падіння, рішення й манери. Дізнатися, що в шістнадцять місяців мене кудись віддали — хай і тимчасово, — це одкровення. Я цілком залежав від матері, нікого більше не знав, і раптом потрапив у геть інше життя. Це сильне потрясіння. Невдовзі потому я звернувся до психотерапевта, бо мав розібратися в собі.

Татову маму звали Жозефіна, і то, напевне, була найкраща людина, що зустрічалася мені в житті. Вона здавалася мені богиною і мала янгольське обличчя. Вона була з тих, хто їздив на острів Елліс допомагати новоприбулим іммігрантам — італійцям

і не тільки, — що не розмовляли англійською. Вона дбала про мене і билася за мене — настільки, що у рішенні про розлучення батьків їй надавалося право відвідування. Її чоловік — мій дід і тезко, Альфред Пачіно — приїхав у Нью-Йорк з Італії на початку двадцятого століття. Вони уклали шлюб за домовленістю. Дід працював маляром і пив, що робило його смутним і непередбачуваним.

Я нічого не пам'ятаю про період життя з ними і без мами. Думаю, мама відчувала провину — я певен у цьому. Так, ми розлучилися ненадовго, але для дитини вісім місяців — то ціла вічність.

Коли мій син Антон був малий — ще й двох років не мав, — ми з ним на певний час лишилися вдвох, у квартирі на розі Сімдесят восьмої вулиці і Бродвею. Вже сам вираз його обличчя вказував, що він геть розгублений. Тому що він не знає, де мама, — думав я. Він шукав — роздивлявся людей на вулиці, сподівався її побачити. Він був у тому ж віці, що й я, коли мешкав у батьків мого тата. Ні до, ні після я жодного разу не бачив сина таким зніяковілим. Я взяв його на руки і сказав:

— Мама повернеться, не хвилюйся.

Саме це, здавалося, він прагнув почути.

Мамині батьки мешкали у багатоквартирному шестиповерховому будинку на Браянт-авеню на півдні Бронксу, на верхньому поверсі, де оренда коштувала найменше. Там постійно кипіла якась діяльність, а всі три кімнати використовувалися як спальні. Кімнати були крихітні, але мені вони такими не здавалися. Часом у квартирі мешкало одразу шестеро-семеро людей. Ми жили там позмінно: ніхто не мав власної кімнати, й упродовж доволі тривалого часу мені доводилося спати між бабусею і дідом. Часом я ночував на канапі у кімнаті, що мала бути вітальнею, і ніколи не знав, хто може до мене присусідитися, — родич, що приїхав у місто, чи мамин брат, який щойно повернувся з війни. Він потрапив на тихоокеанський театр бойових дій і, як більшість із тих, хто був у бою, не розповідав про пережите. Він затирав вуха сірниками, щоб заглушити вибухи, які постійно йому марилися.

Маминого батька звали Вінченцо Джованні Жерарді, він народився у старому сицилійському місті, що, як я дізнався пізніше, звалось Корлеоне. У чотири роки він приїхав в Америку — схоже, що нелегально — і став Джеймсом Джерардом. Його мати померла, і владний батько знов одружився та переїхав з дітьми до дружини у Гарлем. Його дитинство нагадувало прозу Дікенса, але я бачив у ньому перший справжній образ батька.

У шість років, повернувшись додому після першого дня у школі, я застав дідуса за голінням. Він стояв перед дзеркалом у ванні у сорочці BVD², спустивши шлейки. Я підійшов до дверей, адже хотів дещо розповісти.

— Діду, один хлопчик у школі погано поводився. Я розповів учительці, і його покарали.

Не припиняючи голитися, дід просто спитав:

— То, виходить, ти — стукач?

То було нейтральне зауваження, немов він казав — «Любиш слухати, як грають на піаніно? А я й не знав». Але його слова вдарили мене у самісіньке сонячне сплетіння. Я готовий був притулитися до дверей ванної і сповзти на підлогу. Я був приголомшений. Не міг дихати. Він нічого більше не сказав, а я ніколи більше не доносив. Хоча зараз, коли пишу це, я стукаю сам на себе.

Його дружину — мою бабусю — звали Кейт. Білявим волоссям і блакитними очима вона нагадувала Мей Вест — рідкість для італійки — і це відрізняло її від інших родичів. Схоже, в ній текла німецька кров. Коли мені було два роки, вона саджала мене на кухонний стіл, годувала дитячою сумішшю з ложки і розповідала дивні вигадані історії, де я був головним героєм. Гадаю, це якось вплинуло на мене. Коли я трохи підріс, я ходив до неї на кухню, де їв сиру картоплю, яку вона чистила. Поживної цінності вона мала небагато, але мені подобався смак. Часом вона давала мені собаче печиво — його я теж гриз.

Бабуся славилася кулінарними здібностями. Вона, ясна річ, зналася на італійських стравах, але ми мешкали не в італійському кварталі — ми були єдиними італійцями у районі.

² Американський виробник чоловічої білизни (засн. 1876 р.)

Здається, через дорогу жив ще один — веселий хлопець на ім'я Домінік, із заячою губою. Коли я йшов надвір, бабуся завжди ставала поперек дороги з вологою ганчіркою, з якою вона ніколи не розлучалася, й казала:

— Витри підливку зі щок — бо ще подумують, що ти італієць.

Коли італійці почали іммігрувати до Америки, до нас ставилися з упередженням, і це ставлення тільки посилилося після початку Другої світової. Америка чотири роки воювала з Італією, і, хоча чимало американців італійського походження поїхали в Європу битися з колишніми співвітчизниками і скидати Муссоліні, інших таврували як ворогів і відправляли у табори для інтернованих. Коли італійці повернулися з війни й почали одружуватись, обидві групи швидко змішалися.

Інші родини в нашому будинку походили зі східної Європи і, власне, з усього світу. Лунала какофонія різноманітних діалектів. Можна було почути яку завгодно мову. Наш квартал між Лонгфелло-авеню і Браянт-авеню, від 171-ї до 174-ї вулиці, був строкатою палітрою національностей і етносів. Влітку, коли ми піднімалися на дах будинку, щоб трохи охолонути, адже кондиціонерів у нас не було, лунав різномовний гамір і які завгодно акценти. То були прекрасні часи: багато людей переїздили з гетто, і Бронкс змінювався. Далі на північ мешкали заможніші родини. Ми до таких не належали. Ми просто виживали. Дід був штукатуром і працював без вихідних. Штукатури тоді високо цінувалися, а дід став справжнім майстром, і його роботи віддавали належне. Він звів стіну в провулку на замовлення нашого орендодавця, і той був у такому захваті, що упродовж усього часу, що ми мешкали там, не підвищував нам орендну плату — 38.80 доларів на місяць.

Доки я не підріс, мене не випускали самого з будинку — він стояв на задвірку, район був не дуже безпечний, а я не мав братів чи сестер. Телевізора в нас не було, тож розважатися було нічим — хіба що слухати платівки Ела Джолсона, під які я гримасував на втіху всій родині. Єдиними моїми супутниками, окрім бабусі з дідусем, мами й собачки на ім'я Тріксі, були персонажі з фільмів, які я дивився з мамою в кіно. Напевне, я був єдиний,

хто у п'ять років подивився «Втрачений вікенд». Мене захопив Рей Мілланд у ролі самогубного алкоголіка — ця роль принесла йому «Оскар». Коли він намагається зав'язати і страждає від білої гарячки, йому в маренні являється кажан, що нападає на мишу, яка біжить стіною його палати в лікарні. Мілланд здатний був переконати, що опинився в полоні цієї мани. Я не міг забути сцену, коли він, тверезий, шалено шукає випивку, яку заховав на п'яну голову, і не може згадати, де саме. Я відтворював її, прикидаючись, що обшукую уявну квартиру і нишпорю по невидимих шафах, шухлядах і кошиках. Я так насобачився, що неодноразово повторював ту виставу на прохання рідних. Вони помиралі зі сміху. Гадаю, їх тішило, що п'ятирічний малий удає, як шпортається по уявній кухні, немов то питання життя і смерті. Тоді я вперше знайшов у собі якусь енергію, а з нею — і шлях, яким її можна спрямувати. Навіть у п'ять років я думав — чому вони сміються? Цей чоловік бореться за власне життя.

Мама дуже тонко відчувала такі штуки. Думаю, саме тому її захоплювало кіно. То була чарівна жінка, але дуже тендітна й емоційно тонка. Вона відвідувала психіатра — коли дід мав гроші, щоб йому заплатити. Я не знав, що в мами є проблеми, аж до шести років. Якось я збирався йти гуляти і сидів на стільці в кухні, а мама зав'язувала мені черевики і натягала светра, щоб я не змерз. Я побачив, що вона плаче, і хотів спитати, що сталося, але не знав як. Вона обцілювала мене, а потім міцно притисла до себе. Це було незвично, але я квапився на вулицю до друзів, тому не став замислюватись.

Десь через годину ми помітили на вулиці якесь сум'яття. Люди бігли до будинку, де мешкали дід і бабуся.

— Схоже, щось із твоєю мамою, — сказав мені хтось.

Я не повірив. Як можна казати таке? До чого тут мама? Не може бути. Але я побіг з усіма. Перед будинком стояла швидка, а на ношах, що показалися з-за дверей, лежала мама. Вона намагалася вкоротити собі віку.

Мені нічого не пояснили — я мав сам собі зліпити якісь здогадки. Я знав, що після того її відправили у лікарню Белв'ю, де перебували люди з подібними проблемами. Я погано пам'ятаю,